

ОЛЕКСАНДР СВЕРТНЄВ

(Полтава)

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО СПОРТИВНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗНЗ

Обґрунтовано основні етапи і загальні результати дослідно-експериментальної роботи з упровадження моделі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі.

Ключові слова: експеримент, модель професійної підготовки, підготовка вчителя фізичної культури, спортивно-ігрова діяльність.

Зміст кожної професії, а відповідно – підготовки до неї, визначається, у першу чергу, об'єктивними вимогами суспільства. Для вчителя фізичної культури загальноосвітньої школи ці вимоги виражені в меті та завданнях фізичного виховання учнів – формуванні здорового, фізично досконалого, соціально активного, морально стійкого молодого покоління України. Підготовка фізкультурно-педагогічних кадрів в нашій країні отримала широке розповсюдження: майже кожен сучасний загальноосвітній навчальний заклад забезпечений відповідними фахівцями. Нині актуальним є питання підвищення рівня спеціалізації вчителів фізичного виховання, у цьому напрямі ведуться активні пошуки: розробляються нові кваліфікаційні характеристики фахівців, визначаються професійні якості особистості вчителя, вдосконалюються навчальні плани і програми, готуються нові підручники та навчальні посібники [6; 7]. Вища школа нині, у першу чергу, – педагогічна, орієнтується у своєму розвитку на якісну підготовку компетентного і конкурентоздатного фахівця, що відповідає змінам, які відбуваються на світовому ринку праці й освітніх послуг [4]. Показниками якісної професійної підготовки вчителя науковці (А. Алексюк, Ю. Бабанський, Я. Болюбаш, А. Бойко, Н. Дем'яненко, Л. Кравченко, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Савченко, О. Сухомлинська) розглядають два основних інтегральних критерії: кількість часу, необхідна випускникові вищу для адаптації на робочому місці відповідно до своєї спеціальності; кількість „споріднених” (суміжних) спеціальностей і спеціалізацій, за якими випускник може працювати без значних затрат часу і сил на їх засвоєння [5].

У процесі дослідницької роботи нами розроблено організаційно-функціональну модель професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі (ЗНЗ), метою якої є формування конкурентноздатного і компетентного вчителя фізичної культури як спеціаліста зі спортивно-ігрової діяльності, а результатом – сформована компетентність майбутнього вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності (інтегрована функціональна властивість, що забезпечує активність, успішну самоорганізацію і конкурентноздатність відповідно до вимог професійної діяльності у ЗНЗ).

Метою нашого дослідження є висвітлення основ експериментального впровадження моделі професійної підготовки вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності в освітньому процесі педагогічного університету (факультету фізичного виховання) та системи загальної середньої освіти.

Дослідно-експериментальна робота, спрямована на впровадження моделі формування й особистісного саморозвитку майбутнього вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності у практику професійної педагогічної підготовки на факультеті фізичного виховання педагогічного університету, здійснювалася нами у 2003-2009 роках на базі Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, ЗНЗ Машівського і Новосанжарського районів Полтавської області. Зміст моделі, відображений в основних навчальних курсах, апробувався в Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка. Усього в формувальному експерименті взяли участь 386 студентів факультету фізичного виховання ПДПУ імені В.Г. Короленка та 354 учителі фізичної культури ЗНЗ. Застосовувався багатофакторний педагогічний експеримент, відповідно до логіки якого дослідно-експериментальна робота містила чотири етапи: констатувальний, формувальний, контрольний, узагальнення результатів [1]. Багатофакторність експерименту зумовлювалася наявністю двох видів експериментальних груп, що належать до різних вікових категорій суб'єктів підготовки (студенти, вчителі фізичної культури ЗНЗ) та трьох логічних рівнів порівняння результатів (високого, середнього, низького). Це впливало на специфіку дослідження змістових компонентів моделі та зумовлювало необхідність урахування внутрішніх відмінностей вираженості рівнів сформованості компетентностей у кожній групі досліджуваних суб'єктів підготовки.

Програма формуального експерименту включала такі завдання: 1) апробація моделі професійної підготовки вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності в освітньому процесі факультету фізичного виховання педагогічного університету, інституту післядипломної педагогічної освіти та загальноосвітнього навчального закладу; 2) добір методики статистичної обробки даних формуального експерименту; 3) проведення замірів результатів застосування пропонованої моделі в експериментальних і контрольних групах; 4) зіставлення результатів експериментальних та контрольних груп для визначення динаміки розвитку рівнів сформованості основних функцій і компетенцій учителя фізичної культури як фахівця зі

спортивно-ігрової діяльності в ЗНЗ; 5) проведення вихідного діагностування та підсумкове визначення результативності професійної підготовки вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності; 6) розробка рекомендацій для різних категорій педагогічних працівників щодо впровадження запропонованої моделі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури у практику навчального процесу факультету фізичного виховання та системи загальної середньої освіти.

Педагогічний порівняльний експеримент у рамках дослідження (на формульованому етапі) нами організовувався за правилом єдиної різниці, що передбачало однакові умови проведення у кожному з видів груп. Була створена така експериментальна ситуація: обрано експериментальні і контрольні групи так, що їх склад був приблизно однаковим за всіма суттєвими для дослідження показниками впродовж усього тривалого періоду роботи; вирівняно в експериментальних і контрольних групах усі основні умови проведення експерименту (спільний зміст навчання, єдині вимоги дослідників, відкритість планового результату); упроваджено в освітній процес підготовки фахівця експериментальний чинник – модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в ЗНЗ, у контрольних групах підготовка здійснювалась за традиційною системою; проведено порівняння результатів експерименту в експериментальних і контрольних групах з метою підтвердження або спростування гіпотези дослідження; припускалося: якщо результати самооцінки, експертної оцінки та взаємооцінки компетентностей майбутнього і діючого фахівця зі спортивно-ігрової діяльності в експериментальних групах виявляться значно вищими, то гіпотеза висунута правильно.

У зв'язку з цим формульований експеримент проводився за такою схемою: відбір слухачів до контрольних (студенти, вчителі фізичної культури ЗНЗ) і експериментальних (відповідно вказаних вище категорій) груп; визначення рівня сформованості базових показників на початку експерименту (за розробленими критеріями і відповідною професійно-педагогічною програмою – ОКХ і ОПП спеціальності „6.010201. Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура (спеціалізація футбол)“); проведення цілеспрямованого впливу на формування груп функцій і компетенцій майбутнього вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності стосовно визначеної специфіки підготовки у процесі опанування комплексу авторських навчальних курсів; організація комплексної професійної підготовки майбутнього і діючого вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності в експериментальних групах студентів та діючих учителів фізичної культури та її відсутність – у контрольних групах; порівняння показників рівнів сформованості функцій і компетенцій учителя фізичної культури в експериментальних і контрольних групах після завершення процесу підготовки; підсумкове узагальнення даних у масштабах експерименту, формулювання рекомендацій щодо впровадження технології професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в ЗНЗ у практику освітнього процесу факультету фізичного виховання педагогічного університету та системи загальної середньої освіти.

На пошуковому етапі дослідно-експериментальної роботи на засадах кваліметричного підходу було створено ОКХ і ОПП, відповідні їм варіативні

частини і навчальні курси для змістового забезпечення моделі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури як фахівця з шкільного футболу, яка виступає в ролі провідного чинника дослідження. Методами вимірювання результативності експериментальної роботи визначено: взаємооцінку, анкетування (самооцінку), тестування, інтерв'ю (з використанням підходів Л. Кравченко [2]), метод експертних оцінок (Г. Єльнікова, В. Черепанов); методи графічного зображення, визначення міри центральної тенденції, мінливості, кореляції тощо (В. Заціорський, В. Павлов).

У дослідженні існувала проблема якості експериментальних даних, адже виділялися типи розрядів, нерівні за величиною, оскільки розподіл ознак у різних вікових категоріях (майбутні вчителі та діючі вчителі) учасників експерименту порівнювати було дещо складно. Тому, за правилом єдиної згоди для спрощення процедури групування розряди визнавалися нами як рівнозначні. Для кореляції даних формувального експерименту нами одночасно використовувався розподіл експериментальних ознак за логічними рівнями їх сформованості: 1 – високим, 2 – середнім і 3 – низьким. Додаткова перевірка даних окремих розрядів за правилом єдиної різниці виявила незначні розбіжності в оцінках (від 1 до 1,6 %), що є допустимим у дослідженнях такого типу. Провідними прийомами вирівнювання умов проведення експерименту в контрольних і експериментальних групах було обрано: парне порівняння груп (коли групи склалися в еквівалентні пари, причому за контрольну обиралася та, у якій результат вхідного діагностування був дещо кращим); зіставлення даних діагностування у вигляді оцінок (часткове вирівнювання); констатувальний експеримент (коли здійснювалося порівняння між собою комплексу показників залежної змінної в контрольній та експериментальній групах).

Суттєвою особливістю багатофакторного педагогічного експерименту, яка впливає на якість дослідження та компетентне доведення правильності гіпотетичного припущення є те, що в педагогіці немає матеріальної одиниці, з допомогою якої вимірюються здібності, якість знань, креативність особистості, тобто – основні ознаки компетентності фахівця. Тому нами було використано положення загальної теорії вимірювань, сформульоване С. Стивенсом, згідно якого під вимірюванням розуміють „операцію приписування чисел об'єктам вимірювання відповідно до певних правил”. Коли виникає необхідність вимірювання суб'єктивних властивостей, їх описують непрямим способом через результати діяльності, тобто визначають форми зовнішнього вияву – критерії. Критеріальну базу нашої роботи становить сукупність показників у трьох основних групах функцій і компетенцій особистості майбутнього учителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності та три основні рівні їх сформованості, визначені з урахуванням системи особистісно-креативних, теоретичних і практико орієнтованих, підсумково-аналітичних даних. Такий набір показників дає можливість використати адекватні процедури вимірювання та приписування чисел об'єкту вимірювання відповідно до певних правил.

Інструментом для перетворення якісних рядів на кількісні нами була обрана рангова шкала. Оскільки вимірювання в ранговій шкалі спираються на поняття, що дають можливість розташувати об'єкти вимірювання в порядку зменшення або зростання вимірюваної якості, виникає можливість при-

своєння тій чи іншій якості показника в балах і відповідного цьому показникові місця. На основі методик Л. Кравченко, у процесі експериментальної роботи використовувалася 100-бальна шкала оцінювання за алгоритмом: складник функцій і компетенцій особистості суб'єкта дослідження отримує оцінку, співвіднесена дослідником із пропонованими рівнями вираженості критерію; оцінка фіксується у відповідній картці експерта; із суми оцінок експертів та оцінок за додатковий метод самодіагностики і взаємодіагностики – тест, анкету, творчу роботу й ін., виконаних членами експериментальних груп, виводиться середня оцінка, яка і є основою для інтерпретації результатів експериментальної роботи. Сума балів особи за всіма критеріями дослідження вважалася достовірною для статистичних обчислень, оскільки вона означала узагальнену оцінку й відповідала групам якостей чи властивостей, які тепер перетворювалися в числові показники, що мають своє кількісне вираження, яке дає можливість статистичного підтвердження чи заперечення гіпотези дослідження. Такий підхід та комплекс загальних критеріїв використовувався нами для уніфікації результатів у двох різновікових видах експериментальних і контрольних груп. Причому, з використанням 100-бальної шкали ця сума досить легко трансформувалась у відсоткове значення, що досить важливо при значній кількості обчислень у рамках експериментальної роботи.

Використання рангової шкали у процесі проведення багатofакторного педагогічного експерименту в рамках дослідження передбачало співставлення кількісних показників, які сприяли встановленню рівнів сформованості компетентностей за принципом „нижчий – середній – високий” та надало можливість розташувати результати вимірювань у порядку зменшення або зростання вимірюваних якостей. Нами здебільшого використовувався метод непрямих вимірювань, який передбачав вираження внутрішніх психічних процесів та результатів фізичної підготовки суб'єктів дослідження через форми їх зовнішнього вияву – критерії як матеріальні одиниці вимірювання (оцінку в балах або відсоток від правильно виконаних завдань). За допомогою адекватної і неадекватної рангових шкал ми здійснювали абсолютні й відносні вимірювання. Унаслідок абсолютних рангових вимірювань отримували число, що показувало кількість балів, отриманих кожним суб'єктом підготовки, унаслідок відносних – число, що показувало відношення вимірюваної величини до величини, прийнятої за еталон (у відсотках).

Основними шляхами реалізації змісту моделі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності в ЗНЗ та завданнями авторської діагностичної методики в ході експериментального дослідження було визначено: 1) виявлення і цілеспрямований педагогічний вплив (на засадах організації педагогічного супроводу) на комплекс функцій і компетенцій особистості майбутнього вчителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності; 2) визначення стану сформованості діяльнісних якостей особистості майбутнього вчителя фізичної культури як основи для особистісно-професійного саморозвитку його як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності; 3) удосконалення з урахуванням визначених критеріїв і рівнів ефективності моделі комплексу функцій і компетенцій майбутнього вчителя фізичної культури; 4) забезпечення належної якості і результативності експериментальної роботи шляхом до-

бору групи кваліфікованих експертів із учителів, методистів, викладачів педагогічного університету, які займаються роботою з майбутніми і діючими учителями фізичної культури.

Упровадженням пропонованої моделі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в ЗНЗ у цілому встановлено її високу ефективність, результативність як особистісно-креативного, так і професійного та спеціалізованого спортивного саморозвитку учасників експерименту (рис. 1). Апробація моделі підтвердила ефективність пропонованих авторських навчальних курсів, діагностичної методики, кредитно-модульної технології навчання майбутніх фахівців: якість кадрів учителів фізичної культури як спеціалістів зі спортивно-ігрової діяльності за результатами підсумкового узагальнення даних на основі визначених критеріїв ефективності зросла на 25,3 %; середньостатистичний приріст кількісних показників становить 20,2 бала.

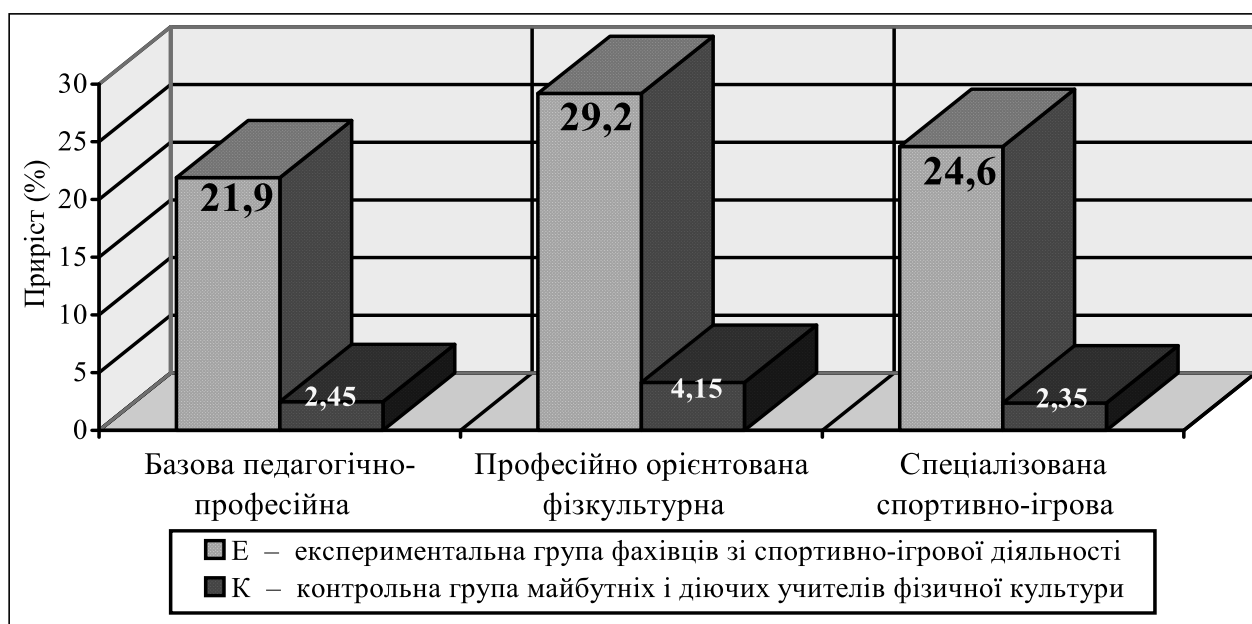

Рис. 1. Діаграма динаміки загального приросту показників основних функцій і компетенцій учителя фізичної культури як фахівця зі спортивно-ігрової діяльності в експериментальній та контрольній групах

Проведене дослідження дозволило виявити проблеми, які необхідно вирішувати в подальшій роботі, а саме: педагогічний університет недостатньо забезпечений висококваліфікованими кадрами викладачів, матеріально-технічними засобами організації навчально-тренувальної роботи майбутніх фахівців зі спортивно-ігрової діяльності (не вистачає спортивних залів та майданчиків, м'ячів, технічних засобів навчання).

ЛІТЕРАТУРА

1. Євдокимов В. І. Педагогічний експеримент : навч. посіб. [для пед. вузів] / В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш, Т. О. Олійник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х. : ТОВ „ОВС”, 2001. – 148 с.
2. Кравченко Л. М. Професійна діагностика у системі післядипломного підвищення кваліфікації вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Любов Миколаївна Кравченко. – К., 1996. – 224 с.

3. Лоза Т. О. Вивчення рівня підготовки викладачів факультету фізичної культури / Т. О. Лоза, В. В. Затилкін // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 11. – С. 23–28.

4. Мазін В. М. Формування культури професійної самореалізації майбутніх учителів фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Василь Миколайович Мазін. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.

5. Савченко О. Я. Цілі й цінності реформування сучасної освіти / О. Я. Савченко // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 20–23.

6. Самсутіна Н. М. Професійна компетентність як показник якості фахової освіти майбутнього вчителя фізичної культури / Н. М. Самсутіна // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. – Бердянськ, 2008. – № 4. – (Серія „Педагогічні науки“).

АЛЕКСАНДР СВЕРТНЕВ

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ВНЕДРЕНИЕ МОДЕЛИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ К СПОРТИВНО-ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ОУЗ

Обоснованы основные этапы и общие результаты экспериментальной работы по внедрению модели профессиональной подготовки будущего учителя физической культуры к спортивно-игровой деятельности в общеобразовательном учебном заведении.

Ключевые слова: эксперимент, модель профессиональной подготовки, подготовка учителя физической культуры, спортивно-игровая деятельность.

OLEKSANDR SVERTNEV

EKSPERIMENTAL INTRODUCTION OF MODEL OF FUTURE PHYSICAL CULTURE TEACHERS TO SHORT-PLAYING ACTIVITIES IN HEE PROFESSIONAL PREPARATION

Grounded the basic stages and general experimental job performances on introduction of model of professional preparation of future teacher of physical culture to sporting playing activity in general educational establishment.

Keywords: experiment, model of professional preparation, preparation of teacher of physical culture, sporting-playing activity.

Одержано 7.10.2009 р., рекомендовано до друку 2.11.2010 р.